



پول شویی و زمینه‌های جرم‌انگاری آن

پوهنمل عبدالمنیر دانش^۳

تقریظ‌دهنده: پوهندوی عبدالطیف رحمانی

مجله‌ی علمی-تحقیقی حوزه‌ی علوم
اجتماعی پوهنتون کابل، ۳ (۴) ۱۴۰۰

چکیده

از گذشته‌های نه‌چندان دور در نقاط مختلف جهان فرصت‌طلبان سودجو برای دستیابی به درآمد و سرمایه‌های بیشتر با عدم پابندی به ارزش‌ها و معیارهای اجتماعی و اخلاقی در تکاپو اند تا با ایجاد تسهیلاتی برای پاک کردن سرچشمه‌های جنایی پول‌های کثیف قاچاق‌چیان، سیاسیون و جنایت‌کاران در تمامی بخش‌ها و رگه‌های اقتصادی دست به کار شوند. این دسته‌های تبه‌کار باعث انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های مختلف گردیده که قدرت اقتصادی منتقل شده به اشخاص، گروه‌ها و سازمان‌های مجرم سبب آثار مخرب بر تمامی اجزای جامعه می‌شود. اما امروزه با پیشرفت و تغییراتی که در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی به وجود آمده؛ سبب گردیده که مجرمین این نوع جرایم برای فرار خود چاره‌اندیشی نموده تا ماهیت اعمال خویش را از دید قانون مخفی نمایند. اما در نهایت، قانون به سراغ‌شان خواهد آمده تا جواب‌گو به پرسش‌های قانونی و عدالت‌پسند در قبال انجام فعالیت‌های شان باشند.

اصطلاحات کلیدی: جرم؛ پول‌شویی؛ مجرمین؛ بازار مالی؛ جرم‌انگاری؛ قانون

Money laundering and its grounds for criminalization

Sr. Teaching Asstt. Abdulmunir Danish

Abstract

In the not-so-distant past, profiteers in various parts of the world have sought to gain more income and capital by not adhering to social and moral values and standards than by creating facilities to clean up the criminal sources of dirty money. Traffickers, politicians and criminals in all sectors of the economy. These criminal gangs have transferred economic power from the market, government and citizens to criminals and various organizations, and the economic power transferred to criminal individuals, groups and organizations cause's destructive effects on all components of society. But today, with the progress and changes that have taken place in various social, political and economic fields; it has caused the perpetrators of such crimes to think of escape in order to hide the nature of their actions from the law. But in the end, the law came to them to answer legal and fair questions about their activities.

Keywords: Crime; Money Laundering; Criminal; Financial Market; Criminalization; Law

ارجاع

دانش، عبدالمنیر. (۱۴۰۰). پول‌شویی و زمینه‌های جرم‌انگاری آن. مجله‌ی علمی-تحقیقی حوزه‌ی علوم اجتماعی پوهنتون کابل، شماره ۳ (۴)، صص ۴۳-۵۸.

^۳استاد پوهنخی حقوق و علوم سیاسی، پوهنتون کابل

مقدمه

پول‌شویی روی دیگر یا نیم‌رخ مالی فعالیت‌های بزه‌کارانه‌ی است که سبب می‌شود پول‌های به‌دست آمده از منابع غیر قانونی در مصارف قانونی به کار گرفته شود. در مقیاس بزرگ‌تر، پول‌شویی یا تطهیر پول فعالیتی مجرمانه‌ی گروهی، مستمر و درازمدت است که می‌تواند از محدوده‌ی سیاسی یک کشور مفروض نیز فراتر رود (رهبر، ۱۳۸۲، ص ۳۴).

پول‌های کثیف و سیاهی که در اثر پول‌شویی به‌دست می‌آید با در نظر داشت منشأ درآمد آن‌ها مشخص می‌گردد. انجام عمل پول‌شویی سبب می‌گردد تا تعادل توزیع درآمد ملی جامعه بر هم خورده و جغرافیاهای کم‌درآمد را به سمت فقر مطلق به پیش برانند. مزمن شدن نرخ تورم و ظهور افراد نوکیسه فاقد اخلاق اقتصادی، کم‌ترین اثر مخرب این‌گونه پول‌ها بر چرخه‌ی اقتصاد ملی یک کشور به شمار می‌روند. تدابیر اعمالی شده در بازارهای مالی عمده برای شناسایی و تعقیب موارد پول‌شویی، فعالیت تبه‌کارانه را به بازارهای کم‌تر توسعه‌یافته (از نظر مالی) سوق داده است. سازمان‌دهی این حرفه‌های تبه‌کار سبب شده است تا درآمد سرشار بیشتری را در سطح جهان در چنگ در آورده و بخش قابل توجهی از بازار پولی و مالی بین‌المللی را در خود ببلعند.

این فعالیت تبه‌کاران از جمله فعالیت‌های ناسالم اقتصادی است که خود زاینده و در عین حال تکمیل‌کننده‌ی فعالیت‌های مجرمانه‌ی دیگری را نیز شامل می‌گردد. چنین فعالیتی نه تنها اقتصاد کشورها بلکه، روابط اجتماعی و سیاسی آن‌ها را نیز تحت تأثیر منفی و زیان‌بار خود قرار می‌دهد. به همین علت، بررسی اثرات منفی و نحوه‌ی مبارزه با آن در دستور کار سیاست‌گذاران اقتصادی و مورد توجه دستگاه قضایی و قانون‌گذاری کشورها قرار گرفته است که این عملکرد باعث ثبات در بازارهای مالی، ارکان سیاسی، اقتصادی و بنیان‌های اجتماعی شده و آن‌ها را از تهدید و خطر فروریزی حفظ می‌کنند.

اگر با فعالیت‌های پول‌شویی مقابله نشود، می‌تواند نظام مالی را فاسد و کوشش‌های توسعه را در بازارهای نوپا زمین‌گیر کند... پول‌شویی یک فرایند سه مرحله‌ی است که در مرحله‌ی اول مستلزم قطع هرگونه ارتباط مستقیم بین پول و جرمی که پول از آن تولید شده، است؛ در مرحله‌ی دوم مخفی کردن ردپای پول برای جلوگیری از تحقیق آن و در مرحله‌ی سوم بازگرداندن مجدد پول به مجرم به صورتی که نحوه‌ی اکتساب و محل جغرافیایی آن قابل ردیابی نباشد (همان، ص ۳۴).

بیش از چند سال است که ما نیز به گروه کشورهای دارای قانون پول‌شویی پیوسته‌ایم که این کوشش‌ها با پول‌شویی بازتابی از یک راهبرد است که هدف از آن مبارزه با قدرت اقتصادی سازمان‌های مجرم برای تضعیف آن‌ها است.

این تحقیق با روش کتابخانه‌یی و تحلیلی از داده‌ها، آثار و مقاله‌های تاریخی انجام شده است که نقل قول‌ها از منابع به صورت دقیق صفحه‌انگاری شده است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

بحث‌هایی کلی در رابطه به پول‌شویی و جرم آن و اشاراتی که اساساً دلیل جرم‌انگاری پول‌شویی و قابل مجازات دانستن آن چیست را به بررسی گرفته‌ایم تا بر اساس چه پیش شرط‌هایی می‌توانیم و باید با پول‌شویی مقابله کنیم؟ در حالی که این عمل تقریباً یک پدیده‌ی جدید از حدود دهه‌ی ۸۰ میلادی است که ابتدا در آمریکا و بعد از آن در کشورهای دیگر به حرکت افتاده است. اما به شکل کلی جرم‌انگاری این پدیده تقریباً به سال‌های نه‌چندان دور (۴۰ - ۳۰ سال) بر می‌گردد.

بر اساس شرایط پیش‌بینی شده جهت روشن شدن موضوع پول‌شویی و جرم‌انگاری آن لازم است تا زمینه‌ها و مواردی که باعث جرم‌شناختن این اعمال شده و امروزه در قوانین کشورها و خصوصاً در کشور ما از اهمیت فوق‌العاده برخوردار می‌باشد، به بحث گرفت. تا باشد این تحقیق بتواند کمکی برای دانش‌جویان و علاقه‌مندان مطالعه اقتصاد و نظم جهانی باشد.

سؤال تحقیق

- پول‌شویی چیست؟
- آیا به عنوان یک جرم، اثرات منفی بر اقتصاد کشورها گذاشته و سبب دست‌یابی گروه‌ها و سازمان‌های تبه‌کار، به منفعت بیشتر می‌شود؟
- بر اساس چه پیش شرط‌هایی می‌توانیم با پول‌شویی مقابله کنیم؟

فرضیه‌ی تحقیق

کشورها می‌توانند، پول‌شویی را به عنوان یک حرفه‌ی مجاز با وضع قوانین داخلی و الحاق به اسناد بین‌المللی، ترویج و جلو اثرات مخرب آن را در رشد شبکه‌های اقتصادی شان بگیرند.

هدف تحقیق

انجام این پژوهش به مقصد شناخت پول‌شویی و برجسته‌سازی اثرات منفی آن بر اقتصاد کشورها توسط گروه‌ها و سازمان‌های تبه‌کار این حرفه است که در تلاش برای سفیدنمای پول‌های آلوده و کثیف در سطح جهان می‌باشند.

پول شویی چیست؟

یکی از خصایص پدیده‌های اجتماعی این است که تعریف واحدی نسبت به پدیده وجود ندارد؛ بل برداشت و شناخت از زوایا متفاوت آن پدیده، تعریفی نسبت به آن از سوی دانش‌مندان ارایه می‌گردد. اما همه نظریات نسبت به پدیده‌ی مورد نظر هدف واحدی را در خود تبارز می‌دهد. پول‌شویی از دیدگاه دکترین حقوقی با توجه به جدید بودن این جرم و ورود اخیر آن به ادبیات حقوقی جهان، ارائه‌ی تعریف جامع و مانع از تطهیر درآمدهای نامشروع کمی دشوار است. با وجود این، به بیان چند تعریف از پول‌شویی می‌پردازیم که صاحب‌نظران ارائه کرده اند:

محمد رضا ساکی در کتاب حقوق جزای اقتصادی چنین می‌نگارند: «پول‌شویی فرآیندی است که طی آن درآمد ناشی از جرایمی مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه و کالا، قاچاق انسان، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری و... که پول نامشروع و غیر قانونی است به پول مشروع و قانونی تبدیل می‌شود.» میرصادقی در کتاب حقوق جزای بین‌الملل نیز چنین اذعان می‌دارد: «منظور از تطهیر مال مخفی کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آن‌ها به اموال پاک است، به طوری که یافتن منبع اصلی آن غیر ممکن یا بسیار دشوار گردد.»

عده‌ی پول‌شویی را این‌گونه تعریف می‌کنند: «پول‌شویی به کارگیری پروسه‌ی است که طی آن جنایتکاران و صاحبان دارایی‌های غیر قانونی این تصور را ایجاد می‌کنند؛ پولی را که خرج می‌کنند در واقع متعلق به خود آن‌هاست و از راه قانونی به دست آمده است.»

در جای دیگر، پول‌شویی «فرآیندی که طی آن منبع اصلی درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه مخفی نگه‌داشته شده و به این درآمدها جلوه‌ی پاک حاصل از اعمال قانونی بخشیده شود»، تعریف شده است.

با توجه به این دیدگاه‌ها، می‌توان به اختصار پول‌شویی را به دو صورت زیر تعریف کرد:

۱. پول‌شویی فعالیتی غیر قانونی است که در انجام آن عواید و درآمدهای ناشی از اعمال خلاف قانونی مشروعیت می‌یابد. به بیانی دیگر، پول‌شویی فعالیت ناسالم اقتصادی است که تکمیل‌کننده‌ی فعالیت‌های مجرمانه‌ی دیگری به حساب می‌آید.

۲. پول‌شویی عبارت است از هرگونه عملیاتی که بر روی پول غیر قانونی و نامشروع صورت می‌گیرد تا آن پول موجه، مشروع، و قانونی به نظر برسد (دانش‌جو، ۱۳۹۵، ص ۱۷).

پول‌شویی عبارت است از تبدیل یا انتقال سرمایه با علم به این‌که آن سرمایه ناشی از ارتکاب یک جرم است، به منظور مخفی نگه‌داشتن منشاء و ماهیت غیرقانونی سرمایه‌ی مذکور. پول‌شویی، یعنی هرگونه اقدام برای مخفی کردن یا تغییر ظاهری هویت نامشروع درآمد حاصل از فعالیت‌های مجرمانه، به گونه‌یی که وانمود شود این عواید از منابع قانونی سرچشمه گرفته است.

روی‌هم‌رفته، افغانستان هم قانونی را برای مبارزه با پول‌شویی و عواید از مجراهای جرمی تحت عنوان «قانون جلوگیری از پول‌شویی و عواید ناشی از جرایم» به مرحله‌ی اجرا گذاشته است که این قانون از سال ۱۳۹۳ با نشر در جریده‌ی رسمی نافذ می‌باشد.

با استفاده از مفاد ماده ۴ فقره ۱ قانون جلوگیری از پول‌شویی و عواید ناشی از جرایم، پول‌شویی عبارت است از: تحصیل، تملک، نگه‌داری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی، با علم به این‌که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه‌ی ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

به‌طور کلی پول‌شویی فرآیندی است که طی آن پول کثیف، غیرقانونی و نامشروع در چرخه‌یی از مبادلات گذارده می‌شود، به طوری که پس از خروج از چرخه، قانونی و تمیز جلوه می‌نماید. به عبارت دیگر، منبع سرمایه‌های حاصله که از راه‌های غیرقانونی (قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، قاچاق انسان و اعضای بدن انسان، دزدی، رباخواری، رشوه و فساد، فرار از مالیات، تروریسم) به دست آمده اند با استفاده از ترفند مبادلات و انتقالات پیاپی، چنان مخفی نگاه داشته می‌شود که کاملاً قانونی به نظر می‌رسد.

انواع پول‌شویی

منظور از پول‌شویی این است که اجازه داده نشود مبالغ هنگفت نامشروع را به‌وسیله ظرفیت‌ها و امکانات و سیستم‌های مدرن موجود وارد بازار و روند فعل و انفعالات اقتصادی کنند و با این عمل هم کار نامشروع خود را توسعه دهند و هم از امتیاز این امکانات سوءاستفاده نمایند. سرانجام از پرداخت عوارض و مالیات و... نیز فرار کنند. پول‌شویی ناشی از قاچاق مواد مخدر کالای تروریسم و جرایم سازمان‌یافته بین‌المللی است.

چهارگونه پول‌شویی قابل شناسایی است:

۱. پول‌شویی درونی: شامل پول‌های کثیف که از فعالیت مجرمانه و در داخل خاک یک کشور

می‌شود که در همان کشور شسته می‌شود.

۲. پول شویی مهارشونده: شامل پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت مجرمانه که در داخل خاک یک کشور کسب و در خارج از آن کشور تطهیر می‌شود.

۳. پول شویی بیرونی: شامل پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت مجرمانه‌ی انجام شده در سایر کشورها که در خارج نیز شسته می‌شود.

۴. پول شویی واردشونده: که شامل پول‌هایی که از فعالیت مجرمانه در سایر نقاط به دست آمده و در داخل خاک یک کشور مورد نظر شسته می‌شود.

آثار پول شویی

پول شویی که یک امر مجرمانه می‌باشد، بالای اقتصاد کشور، نظام مالی و بازار کار (عرضه و تقاضا) اثرات ناگوار دارد و این اثرات قرار ذیل می‌باشد:

۱. آلوده شدن و بی‌ثباتی بازارهای مالی؛

۲. بی‌اعتمادی مردم نسبت به نظام مالی؛

۳. تغییرات جبری و ناخواسته در تقاضای پول؛

۴. تغییر شدید در نرخ بهره و سود؛

۵. خروج پیش‌بینی نشده سرمایه از کشور و

۶. تضعیف بخش خصوصی.

بنابراین، این اعمال و مصادیق آن را پول شویی می‌نامند. به موجب قانون و مقررات در مبارزه با پول شویی، بانک‌ها مکلفند برای جلوگیری از این رویه ناپسند و مقابله با آن تدابیر لازم اتخاذ نمایند.

پیامدهای پول شویی

هم‌پیوندی نزدیک و آشکار پدیده‌ی پول شویی با فعالیت‌های بزه‌کارانه یا غیر قانونی، و نقش اساسی آن در ترغیب یا تسهیل فعالیت بزه‌کاران و فراهم نمودن امکان تداوم یا حتی تقویت جرایم سازمان‌یافته، ضرورت شناسایی و رویارویی با این پدیده و عزم بین‌المللی برای مبارزه با این معضل جهانی را - به ویژه از دهه‌ی ۱۹۸۰ به این سو - آشکار می‌کند. گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول شویی (FATF) وابسته به سازمان هم‌کاری اقتصادی و توسعه (OECD) چهار تهدید اساسی پدیدآمده از معضل جهانی پول شویی را چنین بر شمرده است:

۱. کوتاهی در مبارزه با پول‌شویی، سودآوری فعالیت‌های تبه‌کارانه یا غیر قانونی را برای مجرمان آسان‌تر می‌سازد.
۲. کوتاهی در مبارزه با پول‌شویی، سازمان‌های بزه‌کار را در تأمین مالی فعالیت‌های تبه‌کارانه و گسترش آن فعالیت‌ها، آزادتر می‌گذارد.
۳. امکان به‌کارگیری شبکه‌ی مالی رسمی از سوی پول‌شویان، خطر فسادپذیری نهادهای مالی و تمام بخش مالی اقتصاد ملی را به همراه می‌آورد.
۴. انباشت قدرت و ثروت توسط بزه‌کاران و گروه‌های تبه‌کار - بر خوردار از امکان پول‌شویی-تهدید جدی برای اقتصادهای ملی و به‌ویژه برای نظام‌های دموکراتیک به شمار می‌آید. علاوه بر این‌ها، بر پایه‌ی یافته‌های پژوهش انجام شده در صندوق بین‌المللی پول (IMF) و نیز به استناد گزارش ارایه شده توسط مدیر عامل صندوق مزبور در سال ۱۹۹۸، از این تحلیل‌ها و سیاست‌گذاری کلان اقتصادی از مهم‌ترین پیامدهای کلان اقتصادی پول‌شویان به شمار می‌آیند (رهبر، ۱۳۸۲، ص ۴۲-۴۳).

جرم‌انگاری پول‌شویی

برای این‌که توانسته باشیم پول‌شویی را جرم‌انگاری نموده و مجرمین آن را مطابق با قوانین و مقررات مبارزه با پول‌شویی پاسخ‌گو و مورد تعقیب قرار دهیم و پاسخی برای این سؤال که دلیل جرم‌انگاری پول‌شویی چیست؟ در مورد می‌تواند گفت: کشورها با وضع قوانین تلاش می‌نمایند تکلیف همه ابعاد پدیده‌های مجرمانه را مشخص نمایند. قبل از این‌که آن‌ها در نشر پیام جزایی سرعت عمل داشته باشند، پیام پیش‌گیرانه دارند. مثلاً در جرم سرقت یعنی قصد پیش‌گیری از سرقت را دارد، با کم‌رنگ کردن انگیزه‌ی سرقت به وسیله‌ی محروم کردن سارق از تبدیل مال مسروقه و به دلیل این‌که سارق به دنبال فروش مال مسروقه است و امکان فروش این مال مسروقه، انگیزه‌ی ارتکاب به سرقت را در سارق زنده نگه‌می‌دارد. برای این‌که این انگیزه را از بین ببریم لازم است در قوانین کشورها تذکراتی در این مورد به صورت خصیصه‌ی قانونی که صراحت در آن وجود داشته باشد، مجازات‌های را در نظر بگیریم. مثلاً در قوانین جزائی انگلستان مجازات سرقت حداکثر هفت سال حبس و مجازات خرید و فروش مال مسروقه حداکثر دو برابر (۱۴ سال) است و علت این است که چگونه بتوان با خریدار مبارزه کرد تا مال مسروقه به صورت سهل خریداری یا مخفی یا... نشود و با این روش انگیزه سرقت نیز محدود می‌شود.

لازم است برای وضاحت بیشتر تا مکث کوتاهی به نکاتی از جرم‌انگاری پول‌شویی داشته باشیم تا بتوان آن را به صورت منطقی توجیه نمایم:

نکته اول. جرم پول‌شویی معضل جهانی

جرم پول‌شویی معضل منحصر به مرزهای داخلی کشورها نیست که با وضع قوانین و مقررات سخت و با عملکرد انحصاری از مهار آن صدای پیروزی سر داد، بل معضلی است جهانی که شبکه‌ها و گروه‌های تبه‌کار فرا مرزی کشورها را با هم گره زده است.

شبکه‌های که در تلاش اند تا هسته‌های تبه‌کارانه‌ی خود را به صورت عمودی در گوشه‌های دورتر از جغرافیای کشورهای خودی گسترش دهند. به اساس آماری که سازمان ملل متحد ارائه داده است رشد سالانه‌ی جرم پول‌شویی به پنج درصد بالغ می‌شود که این آمار در مقایسه به رشد جمعیت خیلی سریع‌تر در حرکت می‌باشد. بنابراین، جرم پول‌شویی معضل رو به رشد است. این جرم خاموشانه نسبت به همه معضله‌ها که از میان تمام بلاها که در دهه‌های آخر قرن بیستم گریبان‌گیر بشریت شده؛ از همه مشکلات فراتر و دغدغه‌سازتر موضوعیت مقابله و مبارزه‌ی جدی را به خود در سطح جهان می‌طلبد.

این جرم از بلایایی مثل بیماری‌های صعب‌العلاج که قبلاً وجود نداشت یا آلودگی محیط زیست و مسائل دیگری که بشر با آن دست به‌گریبان بوده است، مهم‌تر می‌باشد. زیرا مهار پدیده‌های آفت‌زا و جرمی می‌تواند گاه در حصر مرزهای کشور مبدأ گیر افتاده و از سرایت آن به داخل مرزهای کشور دیگر تا حدی جلوگیری نمود. اما این پدیده با توجه به سودآوری بیشترش دنبال‌کنندگان زیادی را در راه افتادن به تعقیب گروه‌ها و شبکه‌های تبه‌کار می‌کشاند.

با توجه به نکات فوق، جرم پول‌شویی این دو خصیصه را در خود دارد:

۱. سازمان‌یافتگی امروزه کم‌تر با مجرمیت انفرادی روبه‌رو هستیم و مجرمیت‌ها، حالت سازمانی دارند.

۲. فراملی شدن پدیده‌ی جرم پول‌شویی.

بناءً، پول‌شویی شامل جرایمی گردیده است که با داشتن این دو خصیصه (سازمان‌یافتگی و فرا مرزی) رویه‌ی روبه‌رشد داشته باشد. اما در باب خصیصه سازمان‌یافتگی جرم پول‌شویی، به معنا ارتکاب دسته‌جمعی این جرم نیست؛ زیرا در قوانین، بعضی از انواع جرم سرقت و انواع تخریب وجود دارد که مرتکبین آن‌ها از دو نفر به بیشتر می‌باشند که نمی‌توان صرف تعدد مرتکب را به عنوان جرم سازمان‌یافته قلمداد کرد بلکه، بایستی خصیصه‌های دیگری را نیز در خود داشته باشد. از جمله:

۱. برخورداری از تشکیلات منسجم دارای سلسله مراتب (مثل هرم)؛
۲. استمرار و تداوم اهداف در طی زمان (اگر چند نفر تصمیم بگیرند فردا جرمی را مرتکب شوند و پایان ماجرا باشد جرم سازمان یافته نیست.)؛

۳. محدودیت عضویت که عضویت در تشکیلات با داشتن شرایطی انجام می پذیرد.

از طرفی طبق کنوانسیون‌های بین‌المللی فراملی بودن جرم نیازمند وجود مؤلفه‌هایی است:

یکی این که جرم در چند کشور ارتکاب و ادامه یافته باشد. اگر هواپیما ربا، هواپیما را از کشوری سرقت کرده و به کشورهای دیگر ببرد، این جرم فراملی است. این مؤلفه را داشته باشد که سازمانی که جرم را انجام داده فعالیت‌های آن سازمان فرامرزی است. مانند مافیا که هر کجا جرم انجام دهد، فراملی است. چون سازمان، سازمانی است که فعالیت‌هایش فراتر از گستره‌های یک کشور انجام می‌شود. یا به این شکل است که بخشی از آن مانند آماده‌سازی، طراحی، برنامه‌ریزی، هدایت و کنترل جرم از خارج از مرزها صورت گرفته یعنی ممکن است جرم در افغانستان اتفاق بیفتد اما به واسطه‌ی این که طراحی و آماده‌سازی و کنترل و... در خارج انجام شده، این جرم به جرم فراملی تبدیل می‌شود (زراعت، ۱۳۹۱، ص ۷۸).

اگرچه پیشینه‌ی اقدامات جدی بین‌المللی به منظور تدوین راه‌کارهایی برای مبارزه با معضل جهانی پول‌شویی به سال‌های میانی دهه‌ی ۱۹۸۰ باز می‌گردد و رشد پرشتاب عزم جهانی، انبوه پیمان‌ها و قوانین بین‌المللی به دست آمده و گرایش چشم‌گیر کشورها به اتخاذ تدابیر جهانی اندیشیده شده در این باره، اهمیت ویژه و جدی بودن تهدیدهای ناشی از پول‌شویی را در دنیای امروز به خوبی نمایان می‌سازد. از بین انبوه پیمان‌نامه‌ها و قوانین و مقررات وضع شده در این باره، مهم‌ترین و اساسی‌ترین مستندات بازتاب‌دهنده‌ی کوشش‌های فراگیر بین‌المللی به عنوان مرجع اتخاذ رویکردهای مقابله با معضل جهانی پول‌شویی را چنین می‌توان بر شمرد:

الف. پیمان‌نامه‌ی وین: به عنوان سرآغاز پیمان‌نامه‌های بین‌المللی برای مبارزه با تجارت مواد مخدر که در تاریخ ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ و از طریق سازمان ملل متحد به امضا رسید و در آن تعریف دقیقی از پول‌شویی ارائه شد.

ب. پیمان‌نامه‌ی شورای اروپا در باره شستن، ردیابی، ضبط و مصادره‌ی عواید حاصل از جرم که در تاریخ ۸ نوامبر ۱۹۹۰ به امضا رسیده است.

ج. گزارش گروه کاری اقدام مالی (FATF) در باره راه‌کارهای مبارزه با پول‌شویی که نگارش نخست آن در تاریخ ۱۹ آوریل ۱۹۹۰ و نسخه بازنگری‌شده‌ی آن در سال ۱۹۹۶ به عنوان چهل توصیه، مجموعه‌ی فراگیری از راه‌کارهای مبارزه با پول‌شویی را ارائه می‌کند و به عنوان استانداردهای بین‌المللی برنامه‌های مبارزه با پول‌شویی، حتی در بین کشورهای غیر عضو FATF نیز پذیرش عام یافته است. د. دستورالعمل جامعه‌ی اروپایی برای جلوگیری از کاربرد شبکه‌ی مالی برای مقاصد پول‌شویی، مصوب ۱۹۹۰. ه. الگوی تنظیمی سازمان ایالت‌های آمریکایی برای جلوگیری از شستن عواید حاصل از ترانزیت مواد مخدر و سایر جرم‌های مرتبط، مصوب ۲۳ می ۱۹۹۲.

و. اعلامیه‌ی کمیته‌ی بال در باره‌ی اصول مربوط به جلوگیری از کاربرد مجرمانه‌ی شبکه‌ی بانکی به قصد پول‌شویی که در دسامبر ۱۹۸۸ به امضاء رسید و در آن بخش مالی و از جمله شبکه‌ی بانکی و چگونگی مبارزه با پول‌شویی در این بخش مورد توجه قرار گرفته است (رهبر، ۱۳۸۲، ص ۵۲ و ۵۳).
بناءً، کشورها نیازمند اند تا برای جلوگیری و مبارزه با جرم پول‌شویی، قوانین و مقررات داخلی را وضع و در سطح بین‌المللی رابطه‌ی نزدیکی با هم دیگر داشته و با هماهنگی و ارتباطات در مهار آن جرم پول‌شویی گام بردارند. افغانستان هم در این راستا با به اجرا گذاشتن قانون جلوگیری از پول‌شویی و عواید ناشی از جرایم نیز در زمره‌ی کشورهای مهار این جرم گام به پیش گذاشته است.

فقره ۱ ماده ۴ قانون جلوگیری از پول‌شویی و عواید ناشی از جرایم، در رابطه به جرم پول‌شویی چنین صراحت دارد:

شخص در حالات آتی با داشتن علم، اطلاع یا شک در مورد این‌که وجوه و دارائی، عواید ناشی از جرم بوده، مرتکب جرم پول‌شویی شناخته می‌شود:

۱. پنهان نمودن دارائی یا تغییر منشاء جرمی وجوه و دارائی یا مساعدت در فرار مظنون جرم اصلی از عواقب قانونی ناشی از ارتکاب جرم.

۲. اقدام به منظور پنهان نمودن یا تغییر شکل دادن ماهیت واقعی، منع، موقعیت یا انتقال حق مالکیت وجوه و دارائی یا سایر حقوق.

۳. اقدام به تحصیل، تصرف یا استفاده از وجوه و دارائی.

۴. اشتراک، داشتن ارتباط یا همدستی در ارتکاب جرم و اقدام به آن و تشویق، تسهیل یا مشوره‌دهی در زمینه‌ی ارتکاب هر یک از جرایم مندرج اجزاء (۲، ۱ و ۳) این فقره (قانون جلوگیری از پول‌شویی و عواید ناشی از جرایم، ۱۳۹۳، فقره ۱ ماده ۴).

نکته دوم: انگیزه‌ی مالی داشتن

تردیدی نیست که سودآوری سرشار این جرم برای اشخاص، گروه‌ها و سازمان‌های پول‌شویی، یکی از عوامل رشد سریع و درنوردیدن مرزهای داخلی کشورها دانسته می‌شود. زیرا دسته‌های تبه‌کار با به پیش گرفتن این روش توانسته‌اند پول‌های هنگفتی را به جیب بزنند. مجرمان با انتقال سریع پول از یک کشور به کشور دیگر از تشکیلات و سازمان‌های اقتصادی بهره می‌گیرند. پیشرفت‌های انجام گرفته در سیستم‌های اطلاعاتی، فناوری و ارتباطات در مؤسسات مالی، انتقال پول را با سرعت و سهولت به هر نقطه‌ی از جهان امکان‌پذیر کرده است. با این انتقال سریع بیست و چهار ساعت شبانه روز و هفت روز هفته پول در گردش بوده و می‌تواند بارها و بارها از مکانی به مکان دیگر جابه‌جا شود تا از شناسایی شدن توسط نیروهایی که در تعقیب و ردیابی‌اند، مخفی بماند.

اکثر جرایم بازار، جرایم مالی هستند و معلوم است که در آمار جرمی دنیا اکثر جرایم مالی در صدر جرایم قرار دارد که می‌تواند از جرایمی مثل سرقت، فریب‌کاری، جعل و... و خیلی از جرایمی که ما آن‌ها را جرایم علیه اموال-اصالتاً و ابتداءً- محسوب نمی‌کنیم، با انگیزه‌های مالی انجام می‌شود، نام برد. فرض کنید اختطاف و گروگان‌گیری جرایم مالی نیستند اما با اهداف مالی انجام می‌شود.

بنابراین، این پیش شرط را داریم که اکثر جرایم چه به طور مستقیم و چه غیرمستقیم تحت عنوان جرایم مالی که انگیزه‌ی رسیدن به منافع مالی در آن‌ها مطرح است، محسوب می‌شوند؛ به همین دلیل است که به اصطلاح تجارت جرم مصطلح شده است (بلونت، ۱۳۸۶، ص ۱۲۳)

نکته سوم: جرم پول‌شویی تجارت پر درآمد

همان‌طوری که تذکر رفت، پول‌شویی از جمله جرایمی بوده که جنبه‌ی فراملی را دارد. بنابراین، جرایم سازمان‌یافته مانند قاچاق مواد مخدر، زنان و کودکان، اعضای بدن، تجهیزات (مواد سوختی)، مواد غذایی هر کدام وضعیت خاصی را ایجاد کرده و تبدیل به تجارت بسیار پرمفعت برای اشخاص، گروه‌ها و سازمان‌های تبه‌کاری در سطح جهان شده است. با ردیابی حادثه‌ی تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ بر برج‌های تجارت جهانی در نیویارک امریکا از سوی محافل اطلاعاتی، موفق به دریافت سرخ‌های مختلف بانکی در سراسر دنیا گردید که منبع تغذیه‌ی عملیات‌های تروریستی بوده است. بناءً، یک‌باری دیگر مبارزه و مقابله با پول‌شویی به طور جدی‌تری مورد بحث و مذاقه قرار گرفت.

پیش شرط این است که بهترین راه مقابله با جرم، پیش‌گیری از جرم است. یعنی به جای این‌که بگذاریم جرم ارتکاب پیدا کند و بعد مجرم را مجازات کنیم بهترین راه مقابله با جرم، پیش‌گیری از ارتکاب جرم توسط مجرمین می‌باشد. هم در آموزه‌های دینی و هم در مباحث حقوقی توجه زیادی

به پیش‌گیری‌ها از جمله پیش‌گیری کیفری، اجتماعی، وضعی و... شده است اگر ما این اصل را بپذیریم؛ در جرایم مالی بهترین راه پیش‌گیری، محروم کردن مجرم از عواید حاصل از جرم است چه اساساً و ابداعاً هدف، هدف‌های مالی باشد و چه به‌طور غیرمستقیم با انگیزه‌های مالی ارتکاب پیدا می‌کند و چنان‌چه مجرم بداند که از عواید حاصل از جرم محروم خواهد شد، انگیزه‌ی ارتکاب جرم در وی از بین می‌رود یا خیلی کم‌رنگ می‌شود. یعنی جرم پول‌شویی یک پدیده‌ی یک‌بعدی نیست پس در یک بعد هم نمی‌توان با آن مقابله کرد و با مجازات‌های سنگین توقع جلوگیری از ارتکاب جرم را داشته باشیم و از ابعاد مختلف می‌توان با جرم مقابله کرد (بلونت، ۱۳۸۶، ص ۱۶۷).

کد جزا افغانستان هم مواردی را از گذشته‌های دور به عنوان پول‌شویی تذکر داده است:

ماده ۴۹۸ فقره ۱ کد جزا در مورد پول‌شویی چنین تصریح می‌نماید: «(۱) ارتکاب اعمال ذیل با داشتن آگاهی در مورد غیر قانونی بودن منشاء وجود دارایی، جرم پول‌شویی شناخته می‌شود: (۱) انتقال یا تغییر وجوه و دارایی دارای منشأ غیر قانونی؛ (۲) مساعدت در فرار مظنون جرم اصلی از عواقب قانونی ناشی از ارتکاب جرم؛ (۳) پنهان نمودن یا تغییر شکل دادن ماهیت واقعی، منع، موقعیت، چگونگی تصرف، انتقال یا حق مالکیت وجوه و دارایی؛ و (۴) تحصیل، تصاحب یا استفاده از وجوه و دارایی ناشی از جرم» (کد جزا، ۱۳۹۶، ماده ۴۹۸).

عمل پول‌شویی در قوانین داخلی اکثر کشورها به‌عنوان جرم و بعضاً گسترده‌تر از افغانستان تذکر یافته است. مثلاً در قانون کشور انگلستان تذکر رفته است: (هر مالی که ناشی از سرقت یا فریب‌کاری یا رشوت باشد خرید و فروش و تحصیل و مخفی کردن آن جرم است). در همین حال حقوق فرانسه، خیانت در امانت را به آن افزوده است چون در انگلستان جرمی با عنوان خیانت در امانت وجود ندارد و خیانت در امانت تحت همان عنوان سرقت - به دلیل تعریف گسترده‌ی که از سرقت دارند - تعریف می‌شود.

لازمه‌ی تذکر و برخورد جدی با جرم پول‌شویی از سوی کشورها در حقیقت سد کردن راه‌های درآمدهای غیر قانونی از مجراهای تبه‌کارانه است. در غیر آن افراد، گروه‌ها و سازمان‌های تبه‌کار با جرأت بر عمل خود بدون ترس از موارد پی‌گیری قوانین دست به تاراج اموال و تجارت‌های غیر مجاز زده که با این کار خویش نظم اجتماعی را برهم می‌زنند و تکرار عمل مجرمانه را در مجرم برای دست‌یابی به سود بیشتر زنده نگاه می‌دارد.

در پول‌شویی دقیقاً همین مسأله است که در واقع اجازه این بازیافت عواید مجرمانه داده نشود و با تغییر ماهیت مورد استفاده مجرم قرار نگیرد. در سال ۱۹۹۵ در ایتالیا حدود ۳/۶۰۰ میلیارد لیر ایتالیا - زمانی که واحد پول ایتالیا هنوز یورو نشده بود - از اموال مافیا گرفتند و نگذاشتند مورد استفاده قرار گیرد و مافیا برای اولین سال ضرر کرد و باعث شد تا از حجم فعالیت‌هایش بسیار کاسته شود. بنابراین، فرآیند بازیافت برای مجرم، مثل اکسیجن است و چنان‌چه این را از وی دریغ کنیم می‌توانیم امیدوار باشیم که جلوی ارتکاب جرم را با از بین بردن انگیزه‌ی جرم در مجرم گرفته‌ایم. بر اساس این پیش شرط که بهترین راه مقابله با جرم پیش‌گیری است و نه وضع مجازات‌های سنگین، با موضوع پول‌شویی بناءً، می‌تواند توجه‌پذیر باشد (عشماوی، ۱۳۸۶، ص ۹۱).

نکته چهارم: مالی ناشی از جرم

همان‌طوری که فوقاً تذکر رفت، پول‌شویی عمل مجرمانه است که در آن گروه‌های و سازمان‌های تبه‌کار تلاش می‌نمایند که سرچشمه‌ی اولی درآمد را تغییر شکل دهند؟ برای دسترسی به مجرم، مهم‌ترین سرخ، مالی ناشی از جرم است و اگر مال ناشی از جرم تغییر و تبدیل پیدا کند، مهم‌ترین سرخ از دست می‌رود. به‌طور مثال: فردی موتوری را سرقت می‌کند، موتور سرقت‌شده تا زمانی که با همان شکل در دست فرد است و مورد استفاده‌ی وی قرار دارد، امکان دست‌گیری و به دام افتادن سارق زیاد بود و با توجه به مشخصات مال مسروقه امکان دست‌گیری وجود دارد. اما اگر سارق در موتور تغییرات ایجاد کند؛ مثلاً پلایت یا رنگ موتور را عوض کند یا موتور را اوراق کند و هر قطعه از آن را در موتور دیگری استفاده کند و آن موتورها را به افراد مختلف بفروشند و موتورها بعضاً از کشور خارج شود و چندین بار مورد خرید و فروش قرارگیرند، اقدامات انجام گرفته در رابطه با تبدیل مال از حالت اولیه به حالات جدید، پیچیدگی تغییر، موجب کم‌رنگ شدن سرخ بین مجرم و جرم شده و یافتن مجرم را با سختی مواجه می‌کند.

اگر ما با پول‌شویی مقابله می‌کنیم علاوه بر این که این کار طبق پیش فرض قبلی موجب پیش‌گیری از جرم می‌شود موجب راحتی دست‌گیری مجرم هم می‌شود، چون تا زمانی که مال کثیف در اختیار وی باشد، ما را به مجرم و مرتکب اصلی جرم رهنمون می‌شود.

پیش شرط دیگری که می‌توان مطرح کرد، این است که از لحاظ دسترسی به رهبران سازمان - که عمدتاً جرایم امروزه رو به سازمانی شدن دارند - اگر صفحات روزنامه را ورق بزنیم بیش از آن‌که با مجرمیت‌های انفرادی مواجه شویم، با باندهای مجرمین مواجه خواهیم شد. چه باندهایی که از بچه‌ها برای گدایی استفاده می‌کنند (عشماوی، ۱۳۸۶، ص ۹۲).

خیلی از مواقع، افرادی که اموال نامشروعی را کسب می‌کنند، همواره سعی می‌کنند با مکتوم نگه داشتن ماهیت و منشاء واقعی اموال جلوی دسترسی به آن اموال و سرخ را بگیرند و اموال پاک جلوه داده شود.

چیزی که ما در مورد آن بحث می‌کنیم، به عنوان یک عمل منفی پاک‌نمایی است؛ یعنی مالی که نامشروع است، پاک نشان داده شود. جلوی این روند را می‌خواهیم بگیریم و چون در دنیا واژه پول شویی جا افتاده و واژه کوچک و قابل استفاده‌یی می‌باشد طبعاً آن را به کار بردم ولی از جهت مفهومی واژه پاک‌نمایی واژه درست‌تری است. اساساً در رابطه با وجه تسمیه‌ی این واژه چند نظر گفته‌اند که به همه‌ی آن‌ها اشاره نمی‌کنم و به موارد پذیرفتنی‌تر اشاره می‌کنم:

۱. وقتی می‌گوییم پول شویی از این جهت این واژه استخدام می‌شود که درست مثل ماشین لباس شویی عمل می‌کند و همان‌طور که در ماشین لباس شویی لباس‌های کثیف را ریخته و لباس تمیز را تحویل می‌گیرید. فرآیند پول شویی نیز همین است و در همین فرآیند اموال کثیفی ناشی از جرم به اموال پاک تبدیل می‌شود.

۲. این به واقعیت خارجی اشاره دارد. یک زمانی اعضا و سران مافیا مواجه با این مشکل شدند که اموالی که عمدتاً از جرم و مواد مخدر بود، این‌ها را چگونه به عنوان اموال پاک توجیه کنند.

در مناطق مختلف شهرهای بزرگ آمریکا جاهایی را به شکل شست‌وشوخانه و ماشین‌های لباس شویی افرادی را در آن‌جا به کار گماردند. هرکس که می‌خواست لباسش را بشوید، پولی می‌داد و لباس‌هایش در این دستگاه شسته می‌شد و پول‌ها هم عمدتاً نقد بود.

مافیا فقط از این‌ها به عنوان پوشش استفاده می‌کرد نه این‌که به چنین تجارتی رغبت نشان دهد و پول‌های مجرمانه را به عنوان درآمد این شست‌وشوخانه‌ها می‌زد و وقتی پرسیده می‌شد این همه پول را از کجا آوردید، می‌گفتند این درآمدها از دستگاه‌ها و مؤسساتی است که داریم. شست‌وشوخانه‌ها در واقع بهانه‌یی بود برای پوشش دادن و توجیه درآمدهایی که از راه‌های مجرمانه بود، از اوایل دهه ۸۰ میلادی است که در آمریکا به عنوان کشور پیش‌تاز برای امر مقابله با مسأله‌ی پول شویی شاهد تصویب قوانینی برای آن هستیم و کم‌کم کشورهای اروپایی و دیگر کشورها نیز قوانین تصویب کردند. شاید کشور ما در این مسأله خیلی دیر اقدام کرده است برخی مخالفت‌های شرعی و غیرشرعی که با این روند پول شویی می‌شد، دلیل این تاخیر بود (حبیبی، ۱۳۹۲، صص ۱۵ و ۱۹).

نتیجه‌گیری

پول‌شویی از جمله فعالیت‌های مخفی برای سفید کردن و پاک‌نمایی پول‌های کثیف و آلوده از طرف گروه‌ها و سازمان‌های تبه‌کار در سطح جهان بوده که پول‌شویان با رفتار شان پول‌های هنگفتی را در چرخه‌ی بازارهای مالی به سود شان به گردش در می‌آورند. فعالیت‌های پول‌شویی تأثیر اقتصادی و سیاسی مخربی را بر استانداردهای اجتماعی و حیثیت اخلاق جمعی وارد نموده و نهادهای مالی جامعه را ضعیف می‌نماید.

در لازمه‌ی شناخت و مطالعه‌ی مواردی که باعث به‌وجود آمدن و رشد جرم پول‌شویی شده، همان جوامع سرمایه‌داریست که سرمایه‌داران در صدد پنهان‌کاری و اندوختن سرمایه برای منفعت شخصی شان بودند و از همین سبب صدمات هنگفتی را بر پیکر اقتصادی کشور شان وارد نموده و سبب رشد سریع این جرم در کشورهای دیگر گردید. آگاهی دولت‌ها از جرم پول‌شویی سبب گردید تا در سطح داخلی برای مبارزه و مقابله با گروه‌ها و سازمان‌های پول‌شویان قوانین را وضع و برنامه‌ی مهار این جرم را اتخاذ نمایند.

از آن‌جایی که این جرم محصور در مرزهای داخلی یک کشور باقی نمانده بل شبکه‌ی مجرمین هسته‌های مختلفی را در کشورهای دیگر نیز ایجاد می‌نماید. لازمه‌ی هم‌کاری و هماهنگی میان کشورها را در سطح وسیع‌تر طلبیده و کشورها را مصمم در مبارزه مشترک با این پدیده نموده است. در همین حال سازمان ملل متحد با تصویب اسناد بین‌المللی تأکید برای مهار این جرم در سطح بین‌المللی نیز اقداماتی را انجام داده است. افغانستان نیز در امر مبارزه با جرم پول‌شویی قانون مختص نسبت به این جرم را وضع و در کود جزا نیز مواد صریح را کنجانیده است.

منابع

- بلونت، ارنست سی. (۱۳۸۶). جرایم شغلی، ترجمه یاشار سیف الهی، تهران: انتشارات کارآگاه.
- حبیبی، خلیل. (۱۳۹۲). پول شویی. کابل: انتشارات رسالت.
- دانش جو، حامد. (۱۳۹۵). پول شویی جرم پنهان در اقتصاد. تهران: پژوهش کدهی پولی و بانکی.
- رهبر، فرهاد. (۱۳۸۲). پول شویی و آثار و پیامدهای آن. مجله‌ی تحقیقات اقتصادی. ویژه‌نامه، تهران: دانشگاه تهران.
- زراعت، عباس. (۱۳۹۱). حقوق کیفری اقتصادی. تهران: نشر جنگل.
- ع شماوی، سعدالدین محمد. (۱۳۸۶)، مروری بر جرایم اقتصادی کشورهای عربی، ترجمه محمد رضا نصرالهی و سید حسین. تهران: انتشارات کارآگاه.
- وزارت عدلیه. (۱۳۹۶). کد جزا. کابل: وزارت عدلیه.
- وزارت عدلیه. (۱۳۹۳). قانون جلوگیری از پول شویی و عواید ناشی از جرایم. کابل: وزارت عدلیه.